

TC
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SÜMER KAMPÜSÜ KOORDİNATÖRLÜĞÜ

NAZİLLİ
HAZİRAN 2020

TC
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
NAZİLLİ SÜMER KAMPÜSÜ

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikasının kapatılmasının ardından Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'ne devredilen fabrikanın üretim tesisleri ile idarî ve sosyal binalarının bulunduğu 230,402.00 m²'lik alan, günümüzde Nazilli Sümer Kampüsü olarak kullanılmaktadır. Kampüste Nazilli Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ile Nazilli Meslek Yüksekokulu bulunmakta ve bu birimlerde yaklaşık 2 bin öğrenci eğitim görmektedir.

Nazilli Sümer Kampüsü Koordinatörlüğü ayrıca kampüs arazisinde sağlık alanında bir proje geliştirmekte ve restorasyon projeleri de yürütmektedir. Bu projelerden biri yaşlı bakımı ve sağlıklı yaşlanma üzerine bir bakım merkezi iken, diğerleri ise Türkiye iktisat tarihi açısından tartışmasız önemli bir konumda bulunan Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası'ndan arda kalan taşınmazlar üzerinedir.

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası Yerleşim Planı Maketi, 1934 SSCB

Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, Türkiye'nin endüstriyel mirasıdır. Bu fabrikanın, Türkiye'de ilk 5 yıllık kalkınma planı çerçevesinde 1935 yılında dönemin İktisat Vekili (ve sonrasında sırasıyla Başbakan ve Cumhurbaşkanı olarak da hizmet edecek) Celal Bayar tarafından temeli atılmış ve inşaatın bitiminde, beraberinde İsmet İnönü, Celal Bayar, Fevzi Çakmak, Afet İnam gibi devlet erkânı olduğu halde bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından 9 Ekim 1937 tarihinde açılışı gerçekleştirilmiştir. Üretimde bulunduğu süreç boyunca kurulduğu bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına derinden olumlu izler bırakan bu fabrika, aynı zamanda ülke ekonomisine ve gayri safi millî hasılaya da büyük katkı sağlamıştır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Uygulanan Ekonomi Politikaları (1923-1938)

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması, gerek siyasi gerekse iktisadî açılardan önemli sonuçlar doğurmuştur. Lozan Görüşmeleri devam ederken 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir’de İktisat Kongresi düzenlenmiş ve bu kongrede ilan edilecek Cumhuriyetin gelecekteki ekonomi politikası inşa edilmiştir.

1923-1929 döneminde ulusal ve milli ekonomiyi kurma çabalarının ilk adımını İzmir İktisat Kongresinde atılmıştır. Kongreye sanayiciler, çiftçiler, tüccarlar ve işçiler ile bazı devlet dairelerinden 1135 temsilci katılmıştır. Dönemin Sovyet Rusya ve Azerbaycan Ankara Büyükelçisinin de dâhil olduğu birçok yabancı gözlemcinin de kongreye katılmış olması kongrenin uluslararası çevrelerce de dikkatle seyredildiğini göstermektedir. Kongrede yerli üretim öngörülmüş ve katılanların yerli üretime yöneltmeye uğraşmıştır. Hayvancılık sektöründe gelişimler yapılacağı belirtilmiştir ve gereksiz ithalatın yapılmaması için önlemler alınmış ithalatı en aza indirme faaliyetleri konuşulmuştur. Yabancı sermayeye ekonomik gelişmeye katkısı olmak şartıyla karşı olunmayacağı açıklanmıştır. Ticaret ve sanayi odaları kurulması da kararlaştırılmıştır.

1929-1930 Büyük Dünya Bunalımı

Bir küresel ekonomik kriz olan 1929 Buhranı, özellikle liberal politikalar izleyen ülkeleri son derecede olumsuz etkilemiştir. Türkiye Cumhuriyeti bu bunalım karşısında ayakta durabilmesi ve kalkınmasını sağlayabilmesi için ihracat ve ithalatını fazlalaştırması gerekiyordu. Türkiye bunu sağlayabilmesi için çeşitli politikalar izlemiştir.

1929 Dünya Ekonomik Krizi Atatürk ve devleti yönetenleri iktisadî politika değişikliği arayışına yöneltmiştir. Mevcut iktisadi yapının ve sorunlarının belirlenmesi amacıyla önce 1930’da “Sanayi Kongresi”, Ocak 1931’de ise 1. Türkiye Ziraat Kongresi toplanmış, kongrelere sunulan bildirimlerde ülke ekonomisinin durumu ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Bu kongrede Türkiye’nin tarımsal yapısı ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, tarımda olan sorunlar tespit edilmiş, çözüm yolları hükümete sunulmuştur.

Onta fişil fabrikasından bir görünüş

1930'lu yıllarda devletçi ve planlı bir iktisadî politika ile ortalama büyüme hızı %7'ye ulaşmış, sanayi sektörünün finansmanı büyük ölçüde sağlanmış ve 1923-1938 yıllarında tarımsal üretim iki katına çıkartılmıştır. Türkiye ekonomisi piyasalarında, 1929 Dünya Ekonomik Krizinin etkisiyle tüm dünya ile eş zamanlı 1933 yılından itibaren devletçi politikalar ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde devletin müdahaleleri artmış ve tarımdan sanayiye doğru bir yönelme olmuştur.

Dönem içinde Sovyetlerden gelen uzmanlardan fikir alışverişi yapılmış olup sonrasında Birinci Sanayi Planı, Bakanlar Kurulunca onaylanmıştır. Sovyetlerden fikir alınmasının en büyük sebebi ülkelerin yaşadığı krizden SSCB'nin planlı-devletçi ekonomisi sayesinde etkilenmemiş olmasıdır. Birinci Sanayi Planında esas ham maddeleri Türkiye'de yetişen sanayi kollarına önem verilmiştir. Bu sanayilerin kurulması büyük sermaye gerektirdiğinden kurulmaları devlete bırakılmıştır. Kurulmasına karar verilen sanayilerin üretim kapasitesi memleketin ihtiyaç ve tüketimiyle orantılıdır. Ele alınan sektörler şunlardır; Dokuma, madencilik, kimya, seramik, selüloz. Bu Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesince açılan ilk fabrikalardan biri de Nazilli Sümerbank Basma Fabrikasıdır.

Fabrika İç Mekânı

NAZİLLİ SÜMERBANK BASMA FABRİKASI

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu dönemden itibaren, modernleşme ve gelişme amacına bağlı olarak hemen her alanda çeşitli inkılâp ve ıslah çalışmaları içine girmiştir. Türk Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla kazanılıp, Cumhuriyetin İlan edilmesi ile kurulan yeni devletin neredeyse her alanda yeniliğe ihtiyacı vardı. Mevcut bulunan eski sistem ve kurumlar, ihtiyacı karşılayamamasının yanında çağının çok gerisindeydi. Atatürk'ün arzuladığı Türk Devleti ise bağımsız, çağdaş ve yenilikçi olmalıydı. Bunun için öncelikle siyasi bağımsızlık şarttı. Başka bir deyişle, çağdaşlaşmanın ve kalkınmanın temel hedefi bağımsızlıktı. Ulusal bağımsızlığını tamamlayan ve yeni rejimine kavuşan bu genç devletin, sıradaki hedefi modern ölçülerde yepyeni bir kimlik kazanmaktı. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, Atatürk'ün kafasındaki "Sosyal Fabrika Projesinin" ilk uygulaması olması bakımından çok önemlidir. Atatürk'ün aklındaki fabrika, sadece üretim yapılan bir mekân değil, aynı zamanda bir laboratuvar, eğitim verilen bir okul, her türlü sanat ve spor imkânlarına sahip bir kültür kompleksi, kısacası adeta bir "yaşam alanı", bir kampustur.

Elektrik Santrali

Atatürk işçilerin yüksek standartlarda, her türlü imkândan yararlandıkları bu sosyal fabrikaları Anadolu'nun her yanına yapmayı planlıyordu. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, genç Cumhuriyetin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının ilk önemli eseridir. Sümerbank'ın kurduğu ilk Türk basma fabrikasıdır ve devlet eliyle kurulan ilk basma fabrikasıdır. Fabrika, Türk-Sovyet ortak yapımıdır ve makineler ile teçhizatlarının çoğu Sovyetler Birliği'nden narenciye karşılığında alınmıştır. Fabrika kuruluşundaki işçi açığını kapatmak için 120 Sovyet mühendisi istihdam etmiştir. Fabrikanın temelleri 25 Ağustos 1935'te bizzat Celal Bayar tarafından

atılmış, yapımı 18 ayda tamamlanmış ve 9 Ekim 1937'de açılmıştır. Bina ve makineler dahil, 8 Milyon Liraya mal olmuştur. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, sosyalist ülkeler de dahil, dünyada görülmemiş bir sosyal niteliğe sahiptir. Fabrika kurulurken Sovyet modeli esas alınmıştır ama genç cumhuriyetin genç mühendisleri Türk devrimine has, çok özgün bir eser ortaya çıkarmayı başarmışlardır. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, 1930'ların dünyasında bir benzerine daha rastlanmayacak kadar özgün bir sosyo-kültürel ekonomi projesidir.

Fabrika Sosyal Tesisi (Tiyatro ve Sinema Salonu)

Kendi elektrik ve su ihtiyacını karşılayabilmesi için su ve elektrik santralleri olan fabrikada ilk yıl yaklaşık 9 milyon metre basma, 145 ton iplik üretilmiştir. Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, üretimde gösterdiği başarının yanı sıra sosyal hayata da büyük önem verilen bir fabrikaydı. Yurtdışından çalışmaya gelen birçok yabancı işçi dahi bulunuyordu. Kendi içinde birçok aktiviteye yer veren bu fabrika Türk toplumu adına gurur vericidir. İşçiler tiyatro yapıyor, yemek aralarında dünya klasikleri okuyorlardı. Okuma yazma bilmeyenler için özel kurs bile açılmıştı. Fabrikada eğlenceler düzenleniyor, balolar yapılıyordu. Toplam 700 kişi kapasiteli bir sinema salonu bulunuyordu. Günümüz fabrikalarına bakarak fazlasıyla sosyal hayatı içinde barındıran bu fabrika, işçi çocuklarını düşünen, çocuklar için kreş ihtiva eden bir fabrikaydı. Fabrika içerisinde 40 yataklı bir hastane de kurulmuştur. İşçileri kent merkezine ücretsiz taşımak için fabrikada, ismine "Gıdı Gıdı" adı verilen tren dahi bulunuyordu. İsteyen işçiler ise fabrikanın hemen yanında özel olarak inşa edilen 264 dairelik lojmanlarda makul bir ücretle kalabiliyorlardı.

Nazilli ve çevresinin toplumsal belleğinde, kent kültüründe büyük değeri olan Sümerbank Basma Fabrikasının tüm arazisi, (üretim tesisleri, elektrik santrali, idari merkezi ve sosyal tesisleri ve diğer tüm maddî kültür öğeleri ile) bir bütünlük arz eder ve bu şekilde korunmalı, gelecek kuşaklara da bu şekilde aktarılmalıdır.

Nazilli Basmaları